

VIRTUÁLNÍ HOSPITACE – ČESKÝ JAZYK A LITERATURA: W. SHAKESPEARE: SONETY

ODBORNÁ ANALÝZA HODINY (EVALUACE)

Autor: PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.

Úvodní slovo

Bezprostředně po zhlédnutí vyučovací hodiny, ve které se žáci 1. ročníku čtyřletého gymnaziálního studia seznamují s Shakespearovými Sonety, jsem si vzpomněla na scénu ze hry divadla Semafor *Taková ztráta krve*. Chuligán Harry Bedrna v podání Waldemara Matušky se tam seznamuje se sonetem *A proto odpouští má láska mému koni* a podivuje se: „*To napsal Shakespeare? To musel být frajer až na půdu.*“ Bylo by skvělé, kdyby žáci odcházeli z vyučovací hodiny s takovým pocitem. Z úst jednoho žáka však zaznělo: „*My bysme si se Shakespearem nepodali ani ruku.*“ Většina žáků na konci hodiny postrádala tolik důležitý „emocionální dotyk“, zasažení estetickou působivostí Shakespearových textů. Správně provedená analýza textu by měla estetický účinek literatury podpořit. Výstupem z této hodiny však byla spíše představa žáků, že Shakespeare byl velmi zvláštní jedinec nejasné sexuální orientace. Proč je výsledek právě takový, když je zjevné, že vyučující se velmi snažila, aby hodina dopadla skvěle?

Použité metody a organizační formy

Po stránce odborné byla vyučující připravena velmi dobře. V průběhu vyučovací hodiny byly použity moderní vyučovací metody a organizační formy. Žáci byli stále aktivizováni. Na začátku vyučovací hodiny byli rozděleni do skupin na základě pojmů tematicky spojených s jednotlivými příklady sonetů: **láska, krása, život, upřímnost**. Převažující metodou ve vyučovací hodině byla **práce s texty sonetů**. Vyučující každé skupině připravila sled otázek, na které žáci hledali odpověď. Odpovědi zapisovali do pracovních listů, ale i do sešitů. Žádný z žáků nebyl v hodině pasivní. Vyučující postupně obešla všechny skupiny a uváděla na pravou míru některé mylné představy žáků, zpřesňovala, vysvětlovala, ale také se snažila dále podpořit samostatné myšlení žáků. V další fázi hodiny žáci vytvořili smíšené skupiny. Každý člen skupiny představil zbývajícím své dva sonety, nakonec tedy všichni znali analyzované sonety všech čtyř tematických okruhů. Dobře míněný byl i úkol, jehož realizací měly být rozvíjeny kompetence komunikační, a to závěrečná prezentace, ve které měli jednotliví mluvčí skupin zdůvodnit svou volbu jednoho sonetu, který je nejvíce zaujal. Je patrné, že vyučující má s žáky velmi pěkný vztah. To pomáhá vytvořit v hodině příjemnou pracovní atmosféru. Nikdo se neobává projevit svůj vlastní názor. Poněkud rušivě působil výskyt parazitní částice „jo“ v jazykovém projevu vyučující. Jako nevhodná se mi jeví formulace otázky „*Jak vy jste pořešili ten básnický prostředek?*“

Proč se tedy vyučovací hodina alespoň podle mého subjektivního názoru minula cílem a proč se podle vyučující nepodařilo dosáhnout potřebné interpretační hloubky? Může to být téma k následné diskuzi ve fóru. Pokusím se nastínit některé z problémů.

Otázky k zamyšlení

1. Jsou texty analyzovaných sonetů reprezentativní, chceme-li žákům představit Shakespeara ve vymezeném čase?

Jedním z předpokladů úspěchu je správný výběr toho, čemu máme žáky učit. Sonety se mohou jevit jako vhodné vzhledem k tomu, že to jsou krátké texty se základními tématy – „láska a pomíjivost v čase a láska v pomíjivém čase, v lidském čase“. Autoři učebnice Český jazyk – Literatura a komunikace pro 7. ročník J. a B. Hoffmanovi zařazují do své publikace sonet č. 128, aby s ním seznámili žáky třináctileté. Zdálo by se tedy, že z hlediska didaktické zásady přiměřené náročnosti nic nebrání tomu, aby v 1. ročníku gymnázia byli žáci schopni texty sonetů analyzovat a pochopit.

Vyučující zřejmě chtěla žáky zaujmout tématy, o nichž se domnívala, že pro ně budou přitažlivá, proto jako ukázky zařadila i takové sonety, v kterých básník oslovuje muže. Jde však o problém okrajový. Z videozáznamu vyučovací hodiny je patrné, že pochopit takový text bylo nad síly žáků. I když se vyučující velice snažila pochopení jim usnadnit, nelze říci, že stoprocentně uspěla. Žáci této věkové kategorie nemohou být schopni porozumět tomu, o čem se vedou badatelské spory v oblasti literární historie. Mezi literárními vědci vzbudily Sonety mnoho pozornosti, komentářů, dohadů a spekulací. Rozhodně nemůže pomoci, pokud si vyučující zvolí jako základní metodu analýzy poznámky Martina Hilského k jednotlivým textům. Ty jsou určeny spíše poučenému čtenáři, který toho o Shakespeareovi už ví velmi mnoho, který Shakespeara přečetl a kterému jednotlivé poznámky pomohou ponořit se do četby ještě hlouběji, s vyšší mírou erudovanosti. Takovými čtenáři by mohli být studenti FF některé z vysokých škol spíše než žáci 1. ročníku gymnázia, získávající teprve vhléd do renesanční literatury.

Vyučující se v hodině příliš soustředila na problém identifikace pohlaví autora a adresáta. To pak v myslích žáků vyvolalo představu Shakespeara jakožto bizarního homosexuálního autora, u některých žáků pak došlo k jeho odmítnutí.

Kladu tedy otázku do diskuze ve fóru: **Nebylo by vhodnější představit žákům Shakespeara prostřednictvím analýzy textu některé z jeho divadelních her?** Vždyť v takovém případě je při analýze snazší uplatnit aktualizační přístupy. Z didaktického hlediska je vhodné postupovat od syžetu k lyrice. Pokud přesto dojdeme k závěru, že sonety jsou vhodným textovým materiálem k analýze, zamysleme se nad tím, zda byly zvoleny vhodné příklady sonetů. Nepochopili by žáci snáze některé jiné sonety? Výběr vhodných příkladů by měl být takový, aby si žáci na základě četby odnesli pochopení a dotyk krásy této poezie.

2. Je z didaktického hlediska správné předložit žákům texty a současně otázky k analýze těchto textů?

Domnívám se, že není. Nejprve bychom měli nechat umělecký text komplexně působit na žáky, aby získali estetický prožitek, teprve pak je vhodné přistoupit k analýze.

3. Jak zvolit vhodný poměr mezi analýzou vedoucí k hlubšímu uměleckému prožitku a mezi získáváním estetického prožitku v hodině?

Pokud neodhadneme správně poměr mezi rozsahem analýzy uměleckého díla a poslechem uměleckého přednesu poezie nebo prózy, můžeme zbytečně rozmělnit krásno, kterým má na žáky umělecký text působit. V této vyučovací hodině se stále analyzovalo, žáci nebyli vystaveni síle emocionálního prožitku z poslechu Shakespeareových textů.

Možností, jak takové prožitky vyvolat, je řada. Je možné pustit nahrávku Písně o koni z výše uvedené hry Suchého a Šlitra Taková ztráta krve. Na desce Já na tom dělám zhudebnili bratři Ebenové sonet č. 57 *Co mohu dělat já, váš rab* a sonet č. 66 *Znaven, ach, znaven vším, já hledám smrt a klid* v překladu Jana Vladislava. Velmi působivá je ukázka z komponovaného pořadu Renaissance – Shakespeare – Divadlo a sonety (účinkuje prof. Martin Hilský a Daniel Dobiáš) na <http://www.youtube.com/watch?v=vRG7JhFCLec&feature=related>. Jsou zde v přednesu i ve zhudebněné verzi právě ty sonety, s kterými se v hodině pracovalo. Velmi pěkný materiál nazvaný Sonet – královský žánr lyrické poezie je možné nalézt na metodickém portálu na <http://clanky.rvp.cz/clanek/r/ZA/145/SONET---KRALOVSKY-ZANR-LYRICKE-POEZIE.html/>.

Závěr

Z hodiny Mgr. Hany Antonínové Hegerové je patrné, že pro její výuku je typická pracovní atmosféra, žáci jsou zvyklí být velmi aktivní, dobře spolupracují. Jak sama uvedla v sebereflexi, možná by byla účelnější práce s jediným sonetem. V tom případě by však byla velmi důležitá správná volba takového sonetu, aby žáci při uplatnění „potřebné interpretační hloubky“ dospěli k jeho pochopení. Nejprve by však měli mít prostor k vnímání uměleckého přednesu takového textu.